

Kronika

**Międzynarodowa konferencja naukowa:
AGRARIAN PERSPECTIVES XXIV. AND 25TH ANNUAL
CONFERENCE OF THE AUSTRIAN SOCIETY
OF AGRICULTURAL ECONOMICS
GLOBAL AGRIBUSINESS AND RURAL ECONOMY
(16-18.09.2015, PRAGA, CZECHY).**

W dniach 16-18 września 2015 roku, w stolicy Czech – Pradze, odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa – International Scientific Conference Agrarian Perspectives XXIV. and 25th Annual Conference of the Austrian Society of Agricultural Economics *Global Agribusiness and the Rural Economy*¹. Głównym organizatorem był Wydział Ekonomii i Zarządzania (Faculty of Economics and Management) Czech University of Life Sciences (CULS) w Pradze. Za przygotowanie konferencji odpowiadał również the Austrian Society of Agricultural Economics (Österreichische Gesellschaft für Agrarökonomie, ÖGA). Jak wskazuje tytuł omawianego wydarzenia naukowego, nacisk położono na diagnostykę kluczowych problemów rolnictwa i całego agrobiznesu na świecie. Tematem przewodnim konferencji był wpływ zmian Wspólnej Polityki Rolnej na obecny kształt sektora rolnego. Główny akcent został położony na kwestię przyszłości europejskiego rolnictwa, zachowania podstawowych celów WPR w zmieniającym się otoczeniu oraz zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego w dobie globalizacji rynków rolnych. Konferencja ta odbywa się regularnie od wielu lat i służy ożywionej polemice naukowej. Corocznie uczestniczy w niej grono wybitnych naukowców z całej Europy, prezentując wyniki swoich najnowszych badań z zakresu: polityki rolnej, analiz ekonomicznych, zrównoważonego rozwoju, wymiany handlowej artykułami rolnymi oraz innowacji i nowych technologii w rolnictwie.

Referaty wygłaszane na tych corocznych konferencjach tworzą impulsy do stosowania nowoczesnych metod naukowych oraz poszukiwania lepszych rozwiązań w zakresie instrumentów pomocowych Wspólnej Polityki Rolnej, jej priorytetów i strategicznych wyzwań. Nierzadko stanowią wręcz gotowy zestaw rekomendacji dla unijnych decydentów.

¹ <http://ap.pef.czu.cz/en/?r=6622> (dostęp 24.09.2015 r.)

W tym roku wartością dodaną było uwzględnienie w programie konferencji warsztatów pt. *International comparisons of product supply chains in the agro-food sectors: determinants of their competitiveness and performance on EU and international market*, które odbyły się drugiego dnia i stanowiły pewnego rodzaju uzupełnienie do treści wygłaszanych podczas sesji roboczych. Warsztaty zostały zorganizowane w ramach projektu VII Programu Ramowego KE dotyczącego innowacyjnej oceny konkurencyjności europejskich sieci sklepów spożywczych. Ocena ta posłużyła do opracowania spójnego zestawu zaleceń politycznych, mających na celu poprawę konkurencyjności gospodarki w Europie.

Uczestnicy konferencji mieli okazję zaprezentować wyniki swoich badań w ramach referatów tematycznie przyporządkowanych do 26 sesji roboczych i 2 sesji posterowych. W sumie, pierwszego dnia obrad konferencyjnych (16.09.2015) zaprezentowano 50 referatów w 12 sesjach i 4 w sesji posterowej. Natomiast drugiego dnia (17.09.2015) przedstawiono 56 prezentacji podczas 14 sesji i 4 w sesji posterowej². W konferencji uczestniczyli naukowcy reprezentujący europejskie uczelnie akademickie oraz instytuty badawcze. Znaczna część uczestników pochodziła z Czech, Austrii, Niemiec i Słowacji.

Bardzo wartościowe dla pogłębionej dyskusji w sesjach roboczych były wystąpienia otwierające konferencję. Podczas sesji plenarnej zwrócono uwagę na kwestię przyszłości europejskiego mleczarstwa po zniesieniu kwot mlecznych, bioróżnorodności i bezpieczeństwa żywnościowego w dobie globalizacji rynków rolnych.

M. Vicenova w referacie pt. *National or Global Interests?* odniosła się do kwestii współczesnych wyzwań, jakie stoją przed nową WPR. Szczególną uwagę zwróciła na globalny wzrost populacji, który spowoduje wyraźny wzrost popytu na żywność. Istotnym wyzwaniem będą również nasilające się zagrożenia, takie jak: zmiana klimatu, dewastacja gleb, czy też zanieczyszczenia wody. Jej zdaniem, wzrost rentowności gospodarstw i zachowanie bezpieczeństwa żywnościowego w tak szybko zmieniającym się otoczeniu będą możliwe poprzez wdrożenie innowacji technologicznych, poprawę umiejętności rolniczych, dywersyfikację dochodów oraz sprawną organizację instytucji wiejskich.

Kolejnymi referującymi podczas sesji plenarnej byli Irlandczycy: **T. Donnellan** z wystąpieniem pt. *The Future for European Dairying in the Post-Quota Era* oraz **D. O'Connor**, który zaprezentował referat pt. *The challenges posed by price volatility in the EU dairy sector*. Ich rozważania dotyczyły przyszłości europejskiego mleczarstwa po zniesieniu kwot mlecznych. Zdaniem T. Donnellana, likwidację tego systemu należy postrzegać zarówno jako szanse, jak i zagrożenia dla rynku mleczarskiego w UE. W opinii prelegenta, wyzwaniem dla współczesnych gospodarek będzie osiągnięcie globalnego wzrostu popytu na produkty mleczne. Zagrożeniem może być znaczny wzrost poziomu zmienności cen, który przełoży się na zwiększone ryzyko wszystkich uczestników łańcucha dostaw produktów mleczar-

² Prezentowane badania omówiono szerzej w artykułach zebranych w publikacji pt. „Agrarian Perspectives XXIV – Global Agribusiness and the Rural Economy”.

skich. D. O'Connor podkreślił, że na konkurencyjność i opłacalność sektora mleczarskiego istotny wpływ będzie miało przyjęcie odpowiednich narzędzi zarządzania ryzykiem, takich jak: 1) Planowanie *Cash Flow*, 2) Inwestycje, 3) Badania i rozwój, 4) Dywersyfikacja produkcji.

Niemalym problemem dla współczesnych, rozwijających się gospodarek w krajach UE jest problem korupcji, na który zwróciła uwagę w swoim wystąpieniu pt. *Non-farm start-up intentions and corruption perception in transition economies* reprezentantka Niemiec **G. Buchenrieder**. Ogólna percepcja tego zjawiska odnosi się do zwiększania kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, wzrostu niepewności i osłabiania bodźców ekonomicznych. W celu zrozumienia podłoża zachowań korupcyjnych autorka wykorzystała teorię planowanego zachowania, która łączy elementy teorii postaw przedsiębiorczych, norm społecznych i kontroli behawioralnej. Prowadzone przez jej zespół badania wskazują, że korupcja kształtowana jest przez postawy przedsiębiorcze, a nie przez normy społeczne czy kontrolę zachowań. Ponadto postrzeganie korupcji wywiera pozytywny i znaczący wpływ na bezpośrednie intencje przedsiębiorców. Rozważania te sugerują, że społeczna akceptacja korupcji jest powszechna i pozostawia trwały ślad w intencjach przedsiębiorczych.

W pierwszym dniu obrad tematyka wystąpień dotyczyła specyficznych problemów sektora rolnego, w szczególności organizacji produkcji zwierzęcej, gospodarowania ziemią, rozwoju nowych form współpracy oraz dywersyfikacji produkcji rolniczej w zmieniającym się otoczeniu gospodarstw.

W sesji roboczej odnoszącej się do problematyki produkcji zwierzęcej na szczególną uwagę zasługuje referat dwóch autorów **L. Čechura** oraz **H. Hockmanna** pt. *Technological Progress in European Pork Production*. Podjęli oni rozważania modelowe na temat znaczenia postępu technologicznego w produkcji wieprzowiny w 24 krajach europejskich. Wyniki prowadzonych przez nich badań wskazują, że zmiany technologiczne stanowią ważny czynnik postępu technologicznego i mają pozytywny wpływ na możliwości produkcyjne w większości badanych krajów UE. Zauważalne są jednak znaczne różnice w jego poziomie między krajami członkowskimi. Zwłaszcza stare państwa członkowskie mają średnio wyższy poziom postępu technologicznego w stosunku do nowych państw członkowskich. Autorzy podkreślili kluczową rolę zmian technologicznych w konwergencji produktywności między starymi i nowymi państwami członkowskimi w nadchodzących latach.

Rozważania niemieckich uczonych **H. Muellera**, **Ch. Schapera**, **L. Theuvsena** pt. *Dairy farmers' Acceptance of Sustainability standards* dotyczyły trwałości niemieckiego przemysłu mleczarskiego w kontekście akceptacji przez rolników zasad zrównoważonego rozwoju. Badania te mają istotne znaczenie w świetle obecnych wydarzeń, jakim jest zniesienie kwoty mlecznej, a co za tym idzie – potrzeba zróżnicowania sektora mleczarskiego. Z badań wynika, że wśród czynników mających najistotniejsze znaczenie w kształtowaniu akceptacji rolników dla przyjęcia standardów zrównoważonego rozwoju jest wielkość gospodarstwa oraz stopień innowacyj-

ności gospodarstw. Czynniki te istotnie mogą przyczynić się do wzrostu cen mleka na rynku, co jeszcze bardziej motywuje do przyjęcia standardów zrównoważonego rozwoju.

Ważny problem metodyczny podjęli **H. Back** oraz **E. Bahrs** w referacie pt. *Measuring concentration of agricultural land use in Germany*, w którym odnieśli się do kwestii pomiaru koncentracji użytkowania gruntów rolnych w Niemczech. Zauważyli oni, że średnia wielkość gospodarstwa nie jest miarą wystarczającą do opisanego zjawiska i wskazali na metody pochodzące z ekonomii dobrobytu, takie jak: współczynnik Giniego, współczynnik koncentracji Lorenza, współczynniki asymetrii (LAC) i koncentracji (CR). Prelegenci podkreślili, iż dla porównań międzyregionalnych zastosowanie tylko jednej metody pomiaru koncentracji gruntów może być niewystarczające i wymaga zastosowania zróżnicowanych analiz statystycznych.

Interesujący referat pt. *Development of Less Favoured Areas in Georgia* zaprezentowali **P. Gmeiner**, **G. Havorka** i **K. Wagner**. Autorzy poruszyli w nim temat rozwoju obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania w Gruzji. Zwrócili uwagę na bardzo istotny dla rozwoju gospodarczego krajów rozwijających się problem, jakim jest zwiększenie dobrobytu. W prezentacji omówiono szanse na poprawę dobrobytu, jakie stwarza dostosowanie programów ONW do warunków gospodarowania w danym kraju. Prowadzone przez autorów badania wskazały, że obecne uwarunkowania administracyjne, techniczne i finansowe w Gruzji stanowią istotną przeszkodę dla realizacji polityki ONW.

Problematyka funkcjonowania drobnych gospodarstw rodzinnych w kontekście zasobów ziemi została podjęta przez słowacką grupę naukowców **P. Rovny**, **D. Dobak** i **Z. Čierna** w referacie pt. *The calculation of the minimum area of agricultural land required to self-sufficiency of average Slovak farm family*. Dokonali oni kalkulacji minimalnej powierzchni gruntów rolnych dla zapewnienia samowystarczalności rodzinnego gospodarstwa rolnego na Słowacji. Powierzchnia ta została oszacowana na podstawie sumy rocznych wydatków gospodarstw domowych, bez uwzględnienia wydatków na żywność (zapewnione z gospodarstwa) oraz produkcji z działalności roślinnej, zwierzęcej i pozostałej. Z obliczeń wynika, że powierzchnia gruntów ornych dla pokrycia średniorocznych wydatków (na poziomie 25 873 euro) na potrzeby gospodarstwa powinna wynosić 88,66 ha, natomiast dla zapewnienia całości wydatków (w tym również na potrzeby czteroosobowej rodziny) 89,3 ha. Autorzy podkreślili, że jest to średnia powierzchnia przeciętnego gospodarstwa rolnego na Słowacji, gdzie ponad 91% gospodarstw posiada ponad 100 ha UR.

Ciekawe zagadnienia zostały zaprezentowane podczas sesji roboczych odnoszących się do kwestii rozwoju rolnictwa, a zwłaszcza funkcjonowania organizacji rolniczych i różnych form współpracy społeczności lokalnych. **J. Curtiss** i **S. Skarabelova** w referacie pt. *Rural nonprofit organizations and their functions in communities and local governance* przedstawili wyniki badań odnoszące się do funkcji organizacji non profit w społecznościach lokalnych. Autorzy zwrócili uwagę na ich kluczową rolę w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego oraz dostarczaniu dóbr publicznych, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Przeprowadzone przez nich bada-

nia ankietowe wskazały, że tego typu organizacje są postrzegane pozytywnie przez społeczność wiejską. Niemniej jednak ich funkcja na obszarach wiejskich ogranicza się do usług (głównie w zakresie ochrony przeciwpożarowej, ochrony przyrody oraz sportów). Ze szczegółowych analiz wynika, że wielkość gminy, jak i jej odległość od miasta, miały istotne znaczenie dla potencjału organizacji non-profit oraz ich aktywnej roli w zarządzaniu danym regionem.

Opracowanie **A. Tietza** pt. *Non-agricultural investors in German agricultural companies* dotyczyło oceny i określenia funkcji „inwestorów spoza rolnictwa” w niemieckich przedsiębiorstwach rolniczych. Poddał on ocenie zakres działalności inwestorów z sektorów pozarolniczych w przedsiębiorstwach rolnych, a także ich wpływ na strukturę rolnictwa i obszary wiejskie. Przeprowadzone badania eksperckie dowiodły, iż „inwestorzy spoza rolnictwa” nie stanowią jednorodnej grupy, a różnice między nimi wynikają m.in. z miejsca zamieszkania, wielkości inwestycji w sektorze rolnym, wielkości posiadanego kapitału zakładowego. Z prowadzonych przez autora badań wynika, że większość prowadzonych inwestycji została podjęta w roku 2007, ale w 1/3 przedsiębiorstw inwestycje rozpoczęły się po 2007 roku. Inwestorzy podejmowali swoje działania głównie w dużych przedsiębiorstwach rolniczych. Prelegent, podsumowując swoje wystąpienie, wskazał, że z jednej strony, uczestnictwo „inwestorów spoza rolnictwa” znacząco podnosi konkurencyjność przedsiębiorstw rolnych, z drugiej zaś ogranicza możliwość dywersyfikacji produkcji.

Tematyka zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich przewijała się zarówno podczas dwudniowych wystąpień, jak i w czasie sesji posterowych. Regionalne (lokalne) pochodzenie żywności jest dla konsumentów synonimem zdrowych produktów o wysokiej jakości. Tej tematyce poświęciły swoje wystąpienie **P. Varvažovská**, **M. Jarkovská** i **D. Šálková** pt. *Promoting regional foods as a factor for sustainable development*. Prelegentki podkreśliły, że w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju regionalnych gospodarek należy maksymalnie wykorzystać cały wewnętrzny potencjał kapitału ludzkiego oraz zasobów naturalnych. W wystąpieniu zaproponowano działania i praktyczne rozwiązania, które mogłyby wesprzeć promocję lokalnych produktów, jak również trwały rozwój regionów, z których pochodzą. Produkty regionalne nie tylko promują regiony, ale sprzyjają także kreowaniu nowych miejsc pracy oraz, co nie mniej ważne, dają miejscowej ludności poczucie przynależności do danej społeczności. Badania skoncentrowano na sprawdzeniu wiedzy mieszkańców na temat regionalnych produktów wytwarzanych w ich miejscowości, zasięmano także opinii producentów takich regionalnych specjałów, czy odnotowali zmiany w poziomie wskaźnika rentowności gospodarczej po otrzymaniu znaku/logo świadczącego o lokalnym pochodzeniu ich produktów. Dane analizowane były przy użyciu metod matematyczno-statystycznych.

P. Hálová, **Z. Žáková-Kroupová**, **M. Antoušková**, **L. Čechura**, i **M. Malý** w referacie pt. *Provision of public goods in Czech agriculture* skoncentrowały się na roli, jaką odgrywa rolnictwo w dostarczaniu szerokiej gamy dóbr publicznych, takich jak różnorodność biologiczna, jakość wody i jej dostępność, funkcjonalność

gleby, jakość powietrza, zapobieganie powodziom, dobrostan zwierząt gospodarskich i bezpieczeństwo żywnościowe. Zdaniem prelegentek, stanowi to ważny argument dla interwencji państwa w tym sektorze. Począwszy od 1985 roku instrumenty Wspólnej Polityki Rolnej są coraz bardziej zorientowane na promowanie roli i znaczenia dóbr publicznych. Istotne jest zatem poszukiwanie najlepszej metody wyceny tych dóbr dostarczanych przez czeskie rolnictwo. Dzięki pogłębionym studiom literatury wydzielono dziesięć dóbr publicznych, które są jednoznacznie związane z działalnością rolniczą. Stwierdzono, że najlepszym rozwiązaniem było zastosowanie metody wyceny warunkowej. Podejście to powinno zostać wykorzystane jako podstawa do obliczania poziomu dotacji, które mają być zachętą do dostarczania dóbr publicznych na wsi.

Interesujący referat wygłosił zespół austriackich naukowców w składzie: **M. Schönhart, T. Schauppenlehner, M. Kuttner, M. Kirchner i E. Schmid** pt. *Integrated landscape modelling of climate change impacts, mitigation and adaptation policies in Austria*. Zmiany klimatyczne wywołują autonomiczne dostosowywanie się gospodarstw rolnych, jak i całych regionów do wytycznych krajowej i unijnej polityki w tym zakresie. Prelegenci pokazali zintegrowane ramy modelowania (*integrated modelling framework – IMF*) łączące procesy biofizyczne, jakość i walory krajobrazu oraz dane pochodzące z modelowania i analizowania lasów i gospodarstw. Nowością w porównaniu do poprzednich badań było przestrzenne przedstawienie powiązań pomiędzy gospodarstwami rolnymi a jakością krajobrazu. Umożliwiło to analizę zmian struktury krajobrazu i różnorodności biologicznej. Referujący nakreślili trzy scenariusze możliwych zmian klimatycznych do 2040 roku, które różniły się w założeniach odnośnie rocznej sumy opadów (0%, +20%, -20% od obserwowanych w rzeczywistości rocznych sum opadów), w powiązaniu ze scenariuszem ograniczenia emisji gazów oraz z adaptacyjnym charakterem polityki rolnej. Zespół naukowców przedstawił potencjalne korzyści dla rolników, którzy elastycznie dostosowywaliby swoją działalność do analizowanych scenariuszy. Elastyczność w zarządzaniu gruntami przejawiała się na przykład w zamianie łąk na pola uprawne. Wyższa wydajność i intensyfikacja produkcji prowadziła do pogorszenia warunków środowiskowych w północnej części Austrii, podczas gdy na południu tego kraju rolnictwo oddziaływało mniej niekorzystnie na środowisko.

W obliczu zmian klimatycznych, rosnącego zapotrzebowania na energię na całym świecie, a zarazem kurczących się zasobów paliw kopalnych, konieczne staje się poszukiwanie bardziej zrównoważonego wykorzystania energii. Ten istotny problem naukowy oraz społeczny był tematem referatu pt. *Measuring energy efficiency and shadow costs of energy savings in agriculture: application to wheat production* wygłoszonego przez **J. Curtiss i L. Jelínek**. Możliwości wytwarzania bioenergii istnieją w rolnictwie. Wystąpienie poświęcone było przedstawieniu pomiaru efektywności wykorzystania energii na poziomie gospodarstwa oraz pokazaniu możliwości jej oszczędności przy produkcji konwencjonalnych upraw (np. pszenicy). Referenci omówili technologie, które cechuje mniejsze zapotrzebowanie na energię. Określono efektywność alokacyjną przy użyciu metody nieparametrycznej

na danych przekrojowych za 2009 rok. Do oszacowania całkowitego zużycia energii w produkcji pszenicy użyto metodologię PLANETE. W kolejnym etapie badań wykorzystano regresję uciętą do określenia determinant efektywności. W efekcie udało się ustalić, że istnieje ogromny potencjał do oszczędności energii w konwencjonalnej produkcji pszenicy (ok. 50%).

Kolejnym ważnym tematem sesji w drugim dniu konferencji była efektywność gospodarstw rolnych. Temu zagadnieniu poświęcił swoje wystąpienie **S. Lakner** (współautorzy referatu pt. *Technical Efficiency of Para-Agriculture – the Case of Organic Farms in Switzerland, Austria and Southern Germany*: **S. Kirchweger, D. Hoop, B. Brümmer, J. Kantelhardt**). Referujący przybliżył aktualne problemy austriackiego, niemieckiego oraz szwajcarskiego rolnictwa. Podkreślił, iż dywersyfikacja produkcji to właśnie efekt reakcji rolników na bieżące trudności tego sektora. Tamtejsze gospodarstwa kreują dochody za pomocą takich działań, jak: marketing i sprzedaż bezpośrednia (farmy-sklepy), turystyka wiejska itp. W Szwajcarii w polityce rolnej używa się terminu „para-rolnictwo” dla opisanego tego typu dywersyfikacji. W rolnictwie ekologicznym tendencja do dywersyfikacji produkcji jest bardziej widoczna niż w rolnictwie konwencjonalnym. Prelegent przeanalizował wpływ para-rolnictwa na efektywność techniczną gospodarstw ekologicznych w Szwajcarii, Austrii i południowych Niemczech. Dane księgowe pochodzące z 1704 podmiotów dotyczyły lat 2003-2005. Efektywność techniczną określono za pomocą wyznaczenia meta granicy (*metafrontier*). Dochody uzyskiwane z rolnictwa oraz z para-rolnictwa stanowiły wektor efektów i zarazem zmienną objaśnianą (Y). Nakłady w postaci: kapitału, pracy i ziemi wyrażały koszty zmienne i były zmiennymi objaśniającymi (X), a miarę efektywności ilustrowała relacja efektów do poniesionych nakładów. Autorzy referatu zaprezentowali także czynniki determinujące tę efektywność. Przeprowadzone badania wskazały na niewielkie różnice w poziomie efektywności technicznej gospodarstw Szwajcarii, Austrii i Niemiec. Działalność para-rolnicza najbardziej poprawiała wskaźniki efektywności austriackich gospodarstw. Uzyskane wyniki świadczą również o silnym negatywnym wpływie subsydiów na efektywność techniczną. **S. Lakner** podsumował swoje wystąpienie stwierdzeniem, że para-rolnictwo przyczyniało się do podniesienia dochodów gospodarstw ekologicznych we wszystkich trzech analizowanych krajach, jednak ze względu na brak specjalizacji, gospodarstwa rolne ze zdywersyfikowaną produkcją odnotowały w większości przypadków spadek efektywności technicznej. Dywersyfikacja produkcji, jakkolwiek pożądana z uwagi na redukcję ryzyka w produkcji rolniczej, wiązała się jednoznacznie z pogorszeniem sprawności technicznej.

Podobnej tematyce poświęcone było wystąpienie **J. Góral** (*Subsidies and technical efficiency of large-scale farms in Poland*). Autorka analizowała wskaźniki efektywności technicznej, poszukując zależności pomiędzy uzyskanymi wskaźnikami a poziomem subsydiowania (poziom wsparcia z instrumentów WPR) największych obszarowo gospodarstw rolnych w Polsce. Wykazała, poprzez zastosowanie dwóch komplementarnych metod szacowania efektywności technicznej, że oddziaływanie dotacji na sprawność techniczną tych gospodarstw było niejednoznaczne.

Do badań wykorzystane zostało podejście parametryczne Stochastic Frontier Analysis (SFA) oraz nieparametryczna metoda Data Envelopment Analysis (DEA). Przyjmując efektywność techniczną za zmienną zależną (Y), określono jej determinanty. Wśród zmiennych niezależnych (X) znalazły się subwencje w postaci: stóp subsydiowania, zmiennych binarnych oraz w wartościach absolutnych. Bazując na modelach regresji panelowej, autorka ustaliła zestawy zmiennych kształtujących poziom sprawności technicznej w sposób statystycznie istotny. Pozytywnie oddziaływały na nią: wskaźnik bonitacji gleb, położenie gospodarstwa na terenach zaliczanych do ONW, indeks rentowności działalności gospodarczej, poziom nawożenia, a także udział zbóż w strukturze produkcji. Negatywny wpływ miały natomiast: relacja aktywów trwałych do aktywów obrotowych oraz wpływ czasu. Kierunek oddziaływania subsydiów był niejednoznaczny.

M. Wellner i **L. Theuvsen** w wystąpieniu pt. *Community Supported Agriculture: a comparative analysis of Austria and Germany* odnieśli się do niskiej i w wielu przypadkach wciąż malejącej akceptacji społecznej w odniesieniu do sektora rolnego. Długie i złożone łańcuchy przetwórstwa żywności powodują, iż konsumenci są znacznie oddaleni od jej pierwotnych producentów. Społeczność obsługująca rolnictwo (Community Supported Agriculture – CSA) to koncepcja, która łączy konsumentów oraz producentów danego regionu. CSA zwiększa akceptację rolników przez społeczeństwo i wzmacnia zaufanie konsumentów do produktów rolnych. Podstawą tej koncepcji jest wzajemna pomoc, zaangażowanie i interakcja. Grupa CSA dzieli ryzyko i korzyści związane z produkcją żywności. Idea CSA pojawiła się w 1960 roku i jest szeroko rozpowszechniona w USA i Japonii. Wiele podobnych inicjatyw istnieje również w Europie, jednak różnią się one strukturą i formą organizacyjną. Celem wystąpienia **M. Wellnera** i **L. Theuvsena** była analiza różnorodnych odmian Community Supported Agriculture, głównie na przykładzie Austrii i Niemiec.

Kwestii społecznych dotyczył również referat **D. Walczaka** oraz **S. Pieńkowskiej-Kamienieckiej** pt. *Solidarity on the example of farmers' pension insurance in Poland*. Wystąpienie polskich naukowców dotyczyło solidarności społecznej i społecznej akceptacji uprzywilejowanych grup. Celem badań była analiza systemu ubezpieczeń społecznych i emerytur rolniczych (KRUS). Referujący podkreślili wyraźnie, że polscy rolnicy płacą znacznie niższe składki (i podatki) niż przedsiębiorcy z innych branż. Uczestniczą w systemie znacznie bardziej dotowanym (w 90%) przez państwo niż ZUS. Część gospodarstw, zarówno przed akcesją do Unii Europejskiej, jak i po 2004 roku, doskonale funkcjonowała w rynkowych warunkach osiągając niemałe dochody ze sprzedaży produkcji towarowej (znacznie wyższe niż inni drobni przedsiębiorcy). Mimo tego, wszyscy rolnicy podlegają zasadom uprzywilejowanego systemu KRUS. Trudno nie zapytać w takiej sytuacji o solidarność społeczną. Jednym z częstych argumentów za dalszym utrzymywaniem status quo tego systemu jest solidarność społeczna (nierówności płacowe, uciążliwe warunki pracy, strategiczna rola w zapewnieniu samowystarczalności żywnościowej itd.). Należy też pamiętać, że w czasach polskiego komunizmu rolnictwo odegrało rolę „przechowalni”

osób bezrobotnych, ponosząc za to ogromne koszty społeczne, których skutki są zresztą widoczne również dzisiaj. Jednak z drugiej strony, właśnie w myśl tej solidarności społecznej rodzi się pytanie, czy taki uprzywilejowany system należy nadal utrzymywać? Wiele się zmieniło na polskiej wsi i nadal zmienia; nasze członkostwo w UE stanowiło prorozwojowy impuls. Wielu rolników doskonale wykorzystało tę szansę, inwestując i modernizując swoje gospodarstwa, w rezultacie ich dochody w ciągu ostatnich 10 lat znacząco wzrosły. Można zauważyć wiele pozytywnych zmian, które przekładają się także na sytuację ekonomiczną mieszkańców wsi i poprawiają ich standard życia. Autorzy referatu poddali w wątpliwość sens utrzymywania w przyszłości tych samych, niezmiennych zasad funkcjonowania KRUS-u, zwłaszcza w kontekście stanu przyszłych finansów państwa.

Kwestie społeczne poruszono również w wystąpieniu **J. Pawłowskiej-Tyszko** oraz **M. Soliwody**. W referacie pt. *Income taxation in agriculture vs. competitiveness. International perspective and evidence from Poland* omówiono wpływ opodatkowania rolników na poziom ich konkurencyjności, podkreślając, że konkurencyjność produkcji rolniczej zależy od wielu czynników, m.in. od narzędzi polityki pieniężnej, fiskalnej czy polityki społecznej. Celem głównym wystąpienia była analiza wpływu opodatkowania działalności rolniczej na konkurencyjność sektora rolnego. Do analizy wyników wykorzystano panel ekspercki. Wśród czynników podlegających ocenie i decydujących o konkurencyjności systemów podatkowych znalazły się m.in. rodzaje ulg i zwolnień podatkowych, istnienie w systemie uproszczonych metod szacowania dochodu, przejrzystość i pewność podatków. Na podstawie przeprowadzonych badań, autorzy wnioskowali, że o konkurencyjności systemów podatkowych na poziomie makro decydują, przede wszystkim, preferencyjne metody szacowania dochodów (zwłaszcza metody ryczałtowe, współczynnikowe), które pozwalają na zmniejszenie obciążeń podatkowych w rolnictwie. Brak podatku dochodowego w rolnictwie stanowi istotny przywilej dla tej grupy społecznej i w szczególności sposób wzmacnia konkurencyjność polskich gospodarstw rolnych.

Wystąpienie **A. Kurdyś-Kujawskiej** i **A. Rosy** dotyczyło problematyki zarządzania ryzykiem katastroficznym w rolnictwie. Autorki z ośrodka koszalińskiego podjęły próbę określenia zależności między stosowaniem preferencyjnych kredytów kłęskowych a wybranymi cechami gospodarstw rolniczych. Próba badawcza obejmowała podmioty sektora rolnego zlokalizowane na Pomorzu Środkowym. Zainteresowanie preferencyjnymi kredytami pożyczkowymi było niewielkie, bowiem korzystało z nich zaledwie 11% respondentów. Niespełna 1/3 rolników była zdania, że wysokość uzyskanego kredytu okazała się niewystarczająca do pokrycia strat spowodowanych przez zdarzenie kłęskowe.

Ciekawym elementem programu konferencji były sesje posterowe, które są wciąż rzadko wykorzystywanym – w przypadku nauk ekonomicznych – narzędziem prezentacji kluczowych wyników badań empirycznych. W pierwszym dniu konferencji tematyka większości posterów (3 z 4) dotyczyła mikroekonomicznych determinant rozwoju gospodarstw mlecznych. Spośród zaprezentowanych prac wyróżnił się zwłaszcza plakat przedstawiający wyniki badań zespołu szwajcarskich ekonomi-

stów **A. Zorna** i **M. Lipsa** (*Indicators on the Economic Sustainability of Swiss Dairy Farms*). Istotną kwestię metodyczną stanowi dobór odpowiednich miar i wskaźników ekonomicznych i finansowych z systemu rachunkowości rolnej FADN. Autorzy ocenili krytycznie wykorzystywanie pojedynczych miar i wskaźników, optując za skonstruowaniem wskaźnika syntetycznego, który mógłby być przydatny w praktyce gospodarczej.

W sesji posterowej drugiego dnia na szczególną uwagę zasługiwała praca austriackich naukowców pt. *The SWOT analysis as tool for creating rural development strategies: Some remarks on its practical in Austrian LEADER regions implementation* (J. Wiltschko, H.K. Wytrzens). Warunkiem koniecznym przy ubieganiu się o unijne dotacje z programu LEADER było opracowanie lokalnych strategii rozwoju (LDS), w tym obowiązkowe wykonanie analizy SWOT. Realizacja tej strategii miała służyć rozwojowi regionów. Celem badań była analiza zróżnicowania instrumentu SWOT w 86 austriackich Lokalnych Grupach Działania (LGD) w latach 2007-2013. Z pomocy regionalnych planistów (ekspertów) przy tworzeniu strategii i analizy SWOT skorzystało 80% grup LGD. Naukowcy akcentowali zakres korzyści płynący z przygotowywania analiz SWOT. Podkreślili jej istotną rolę w angażowaniu i zachęcaniu do współpracy lokalnej ludności w procesie rozwoju regionalnego (podejście oddolne).

Reasumując, konferencja *Global Agribusiness and Rural Economy* służyła wymianie doświadczeń związanych z analizowaniem i oceną wielu bieżących problemów sektora rolnego i agrobiznesu na świecie. Przedyskutowano najbardziej istotne kwestie związane z dalszym kształtem Wspólnej Polityki Rolnej, problemami wymiany handlowej artykułami rolno-spożywczymi oraz zagrożenia wynikające ze zmiany klimatu i pogarszającego się stanu środowiska przyrodniczego. Była również doskonałą okazją do zintegrowania europejskich naukowców. Jakie warunki na poziomie mikro, mezo, makro muszą być spełnione, aby można było mówić o znaczącym postępie w rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej UE? W jakim stopniu Wspólna Polityka Rolnej wpływa na konkurencyjność europejskiego sektora rolno-spożywczego w warunkach coraz bardziej turbulentnego otoczenia? Na te i inne pytania odpowiedzi poszukiwali ekonomiści debatujący na konferencji XXIV *Agrarian Perspectives*. Konferencja z cyklu „Agrarian Perspectives”, podobnie jak Kongresy SERiA, wpisuje się do kalendarza znaczących w krajach CEEC wydarzeń naukowych z zakresu nauk ekonomicznych. W naszej opinii „Agrarian Perspectives” stanowi środkowoeuropejską „platformę dyskusji” nad bieżącymi problemami ekonomicznymi, finansowymi i organizacyjnymi towarzyszącymi immanentnie rozwojowi sektora rolnego i obszarów wiejskich. Duże walory teoriopoznawcze i metodyczne wielu opracowań skłaniają do zainteresowania się udziałem w kolejnych edycjach tej konferencji.

*Justyna Góral
Joanna Pawłowska-Tyszko
Michał Soliwoda*